

«Η πατρίς πρέπει να κάνει σχολεία»...

Καταγραφή ιστορικών εκπαιδευτηρίων, λαμπρών δειγμάτων αρχιτεκτονικής της περιόδου 1830-1940 που διατηρούνται ακόμη

Της ΓΙΩΤΑΣ ΜΥΡΤΣΙΩΤΗ

«Η πατρίς πρέπει να κάνει σχολεία σε όλα τα χωριά. Εκ των γραμμάτων γεννάνται η προκοπή, με την οποία λαμβάνουν τα ελεύθερα έθνη», έλεγε ο Ρήγας Φεραίος και η πατρίς, αλλά και πολλοί έθνικοί ευεργέτες ακολούθησαν την προτροπή του, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα και τη σημασία της εκπαίδευσης για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Τα «Νεοελληνικά Εκπαιδευτήρια» -κτίρια λαμπρά, δείγματα διαφόρων αρχιτεκτονικών ρευμάτων- που ιδρύθηκαν από τη σύσταση

του νέου ελληνικού κράτους ως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (1830-1940) συγκεντρώνουν η έκδοση της διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού του υπουργείου Πολιτισμού. Οκτώ Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων της χώρας εργάστηκαν για τη συλλογή των στοιχείων γύρω από εναπομείναντα εκπαιδευτήρια όλων των βαθμίδων που έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα μνημεία ή και έργα τέχνης.

Πολλά από αυτά δεν χρησιμοποιούνται πλέον, άλλα άλλαξαν χρήσεις και σε αρκετά το κούδουνι θα πχόσει και πάλι σε λίγες ημέρες. Η μελέτη δεν εξετάζει τα παλαιά σχολικά κτίρια ως απλά κε-

λύφη ούτε τα αντιμετωπίζει ρομαντικά με νοσταλγική διάθεση. Αντίθετα, όπως διευκρινίζει η διεύθυνση της Διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού του ΥΠΠΟ κ. Τέτη Χατζηνικολάου, που είχε και την επιμέλεια του καταλόγου, τα προσεγγίζει «με τρόπο συνθετικό, ως τεκμήρια της τοπικής ιστορίας και της ανάπτυξης της κάθε συγκεκριμένης κοινωνίας σε συνδυασμό με τη γενικότερη κρατική μέριμνα για την εκπαίδευση και το εκάστοτε ισχύον θεσμικό πλαίσιο, με την κυρίαρχη ιδεολογία, αλλά και τη διεθνή συγκυρία».

Σύμφωνα με τη μελέτη, από το πρώτο κρατικό

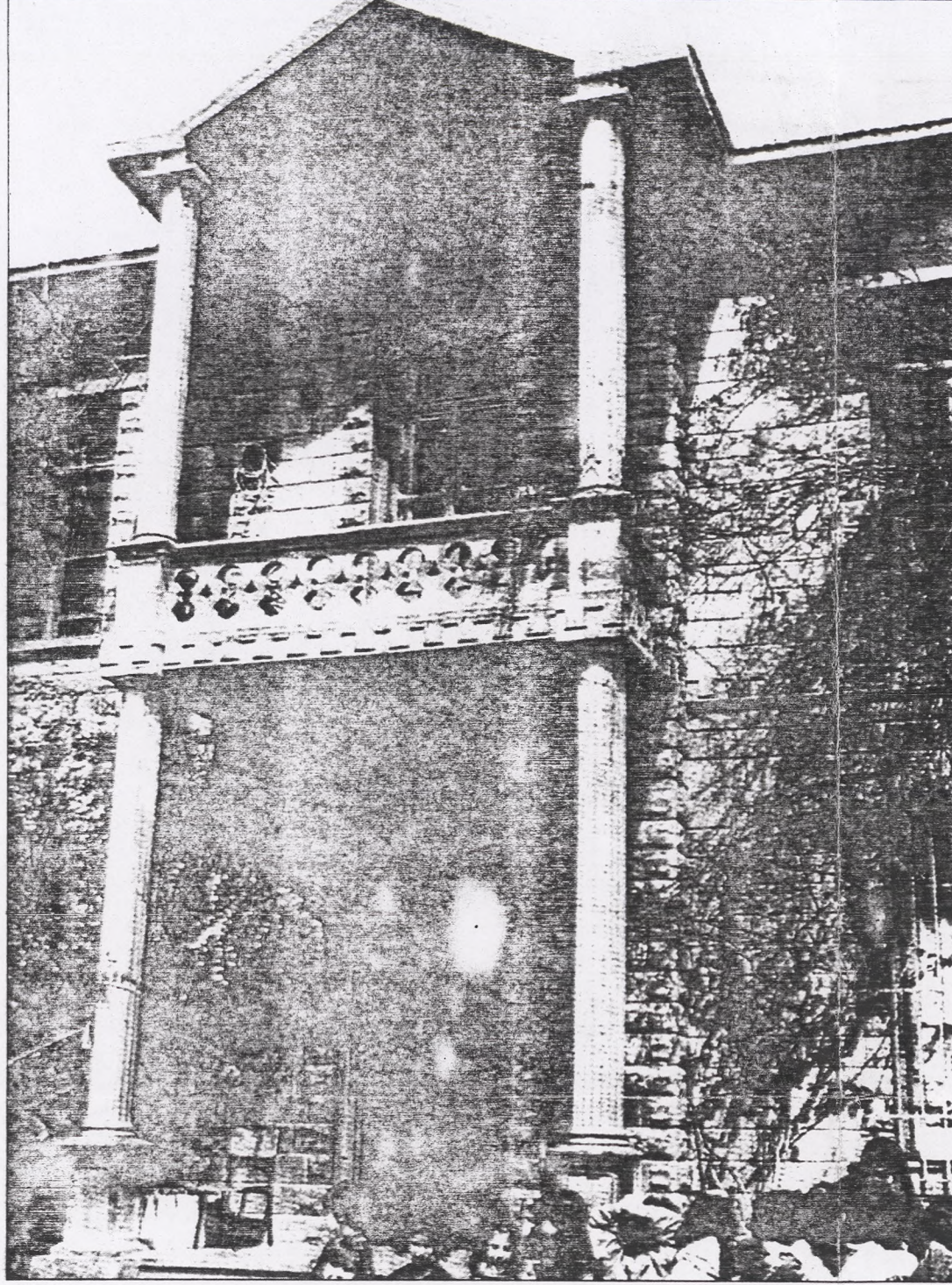
πρόγραμμα ανέγερσης σχολικών κτιρίων που τέθηκε σε εφαρμογή το 1898, κτίστηκαν περί τα 400 σχολεία, τα περισσότερα εκ των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα. Στα πρώτα σχολεία από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους συγκαταλέγονται το παλαιό Πανεπιστήμιο στην Πλάκα, τα εργαστήρια του Πανεπιστημίου Αθηνών στην οδό Ακαδημίας (σημερινό «Κωστή Παλαμά»), το Αρσάκειο Μέγαρο στην οδό Πανεπιστημίου και το Πολυτεχνείο στην οδό Πατισίων που ανήκουν στα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα του αθηναϊκού νεοκλασικισμού. Η στροφή προς τα νέα αρχι-

τεκτονικά ρεύματα βρήκε εφαρμογή το 1929, στο πρόγραμμα του τότε υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου, με την κατασκευή κτιρίων που χαρακτηρίζονται από τις λιτές όψεις, τη λειτουργικότητα των κατόψεων, τα μεγάλα ανοίγματα για άπλετο φωτισμό και καλό εξαερισμό των αιθουσών. Περίπου 4.000 σχολεία κτίστηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος αυτού που ολοκληρώθηκε ως το 1937 με αντιπροσωπευτικά δείγματα το Δημοτικό Σχολείο στα Πευκάκια, το Δημοτικό Σχολείο της Γούβας και το Δημοτικό Σχολείο στις οδούς Λιοσίων και Μιχαήλ Βόδα.

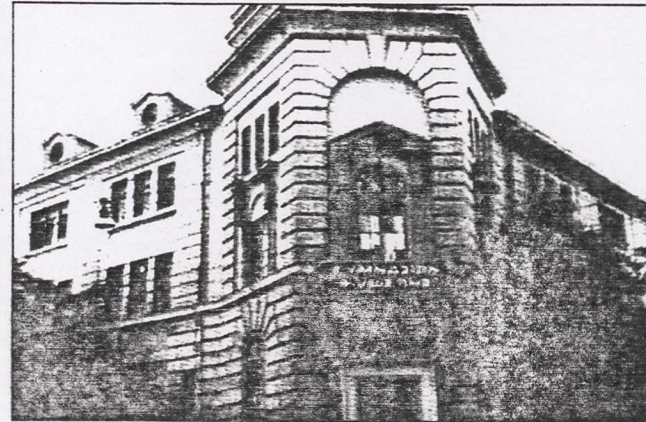
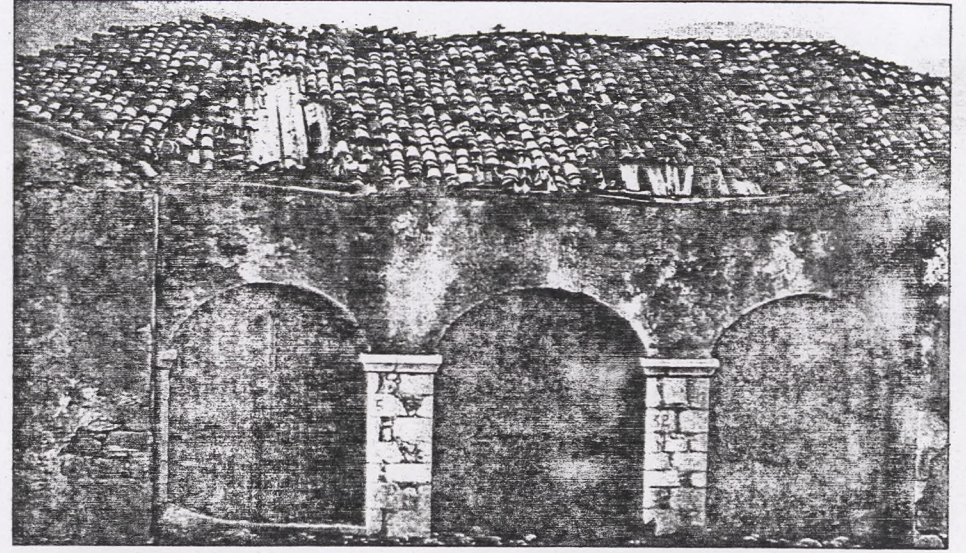
Πελοπόννησος. Στις πρώτες απελευθερωμένες περιοχές εφαρμόστηκαν όλα τα νέα μέτρα για το σχολείο, ως πρώτιστη αναγκαιότητα του νεοσύστατου κράτους, διαπιστώνει ο Ιωσήφ Φανουράκης της 2ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων. Από το 1830 ως το 1880 μόνο στην Πελοπόννησο κτίστηκαν συνολικά 215 σχολεία, χωροθετημένα στα μεγάλα αστικά κέντρα και στις κομποπόλεις, με συγκεκριμένη κτιριολογική τυπολογία, προσαρμοσμένη στα τοπικά χαρακτηριστικά του πελοποννησιακού χώρου.

Δωδεκάνησα. Με δωρεές ευπόρων Δωδεκανησίων κτίστηκαν τα ελληνικά σχολεία στην πόλη και τα χωριά της Ρόδου, καθώς και σε άλλα νησιά της Δωδεκανήσου. Λιθοκτίστη διαώροφα κτίρια ήταν τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των πρώτων σχολικών συγκροτημάτων με την όψη τους να κοσμούν κίονες, πεσσοί, γωνιακές παραστάδες, αετώματα και διακοσμητικές περιμετρικές κορνίζες, όπως περιγράφει ο Γιώργος Καρούδης της 3ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων. Σχολεία όλων των βαθμίδων κτίστηκαν και επί ιταλικής κατοχής (1912-1945), όταν επιβλήθηκε η διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας. Τα κτίρια αυτά φέρουν διάφορα αρχιτεκτονικά ιδιώματα, αλλά στις όψεις απομνημονεύεται η διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας. Τα κτίρια αυτά φέρουν διάφορα αρχιτεκτονικά ιδιώματα, αλλά στις όψεις απομνημονεύεται η διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας. Τα κτίρια αυτά φέρουν διάφορα αρχιτεκτονικά ιδιώματα, αλλά στις όψεις απομνημονεύεται η διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας.

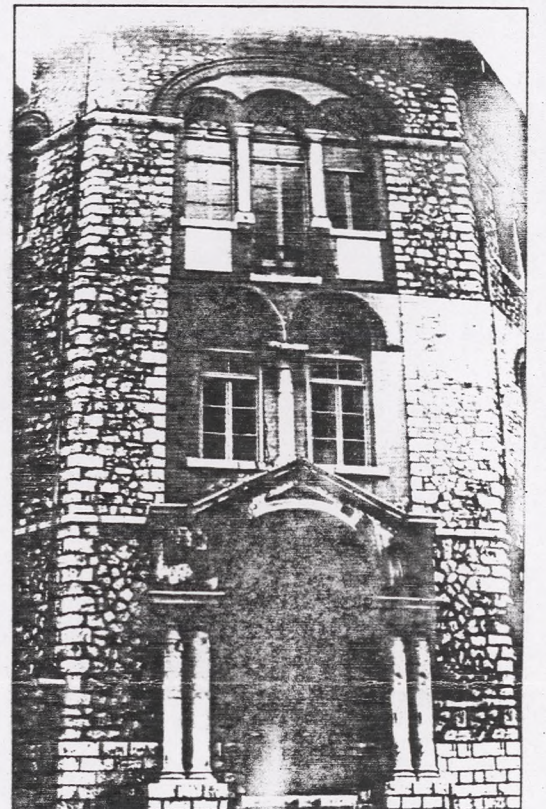
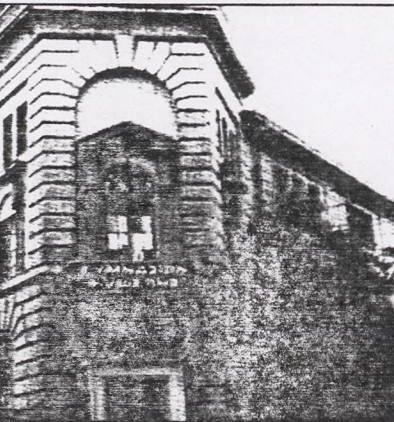
Μακεδονία - Θράκη. Το ενδιαφέρον για την παιδεία στην υπόδουλη Μακεδονία και Θράκη άρχισε να εντείνεται μετά το 1870 με φορείς της εκπαίδευσης τους Συλλόγους που ίδρυσε η αστική τάξη κι αργότερα τους ευπορούς Έλληνες της διασποράς που εξασφάλιζαν τη δαπάνη για την ανέγερση διδαστηρίων (Τσανάκλειος Σχολή στην Κομοτηνή, Λεονταρίδειος Σχολή στην Αλεξανδρούπολη, Μαράσλειος και Ιωαννίδειος σχολή στη Θεσσαλονίκη, Νικεϊος Σχολή στη Φλώρινα κ.λπ.). Τα τελευταία χρόνια μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας και της Θράκης, διαδέχτηκε μια περίοδος ανάκαμψης και προόδου,

Αριστερά: Το κτίριο του Λυκείου «Κοράης», στο Ηράκλειο Κρήτης, που κτίστηκε το 1912. Είναι το πρώτο ιδιωτικό εκπαιδευτήριο που ιδρύθηκε συγχρόνως με την ένωση της Μεγαλονήσου με την Ελλάδα. Δεξιά: Το Καποδιστριακό σχολείο στο Γαλαξίδι Φωκίδας κατασκευάστηκε το 1830 και λειτουργεί ως σχολείο μέχρι το 1932, οπότε αγοράστηκε από ιδιώτες ύστερα από πλειστηριασμό.

Επάνω: Το κτίριο γυμνασίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Παζών (Κυψέλη, Αθήνα) που κτίστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα. Δεξιά: Διτάξιο δημοτικό σχολείο στο Μαρτίνο του δήμου Οπουντίων Φθιώτιδας. Κτίστηκε το 1906 και λειτουργεί ως το 1974.

Το Καπλάνειο μέγαρο στα Ιωάννινα κτίστηκε το 1922 από τον αρχιτέκτονα Περικλή Μελάρη που χρηματοδότη τον ευεργέτη Ζώνη Καπλάνη.

Δημοτικό σχολείο στο Φλώρινο που άρχισε να κτίζεται το 1899 με δαπάνες των κατοίκων, αλλά ολοκληρώθηκε το 1929.

ενώ περί το 1930 στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης σχεδιάζονται και κατασκευάζονται νέα σχολικά κτίρια.

Θεσσαλία. Ο τουρκικός ζυγός δεν εμπόδιζε την ανάπτυξη των γραμμάτων στην υπόδουλη Θεσσαλία. Σχολεία στην περιοχή λειτουργούσαν ήδη από τον 17ο και τον 18ο αιώνα στο Πήλιο, την Αιγά, τα Αμπελάκια, στον Τύρναβο, τα Αγραφα, ενώ γνωστό είναι το σχολείο της Ζαγοράς, το οποίο στεγάστηκε το 1777 στο «Ελληνομουσείο», καθώς και η Σχολή των Μπλεών που ιδρύθηκε το 1814. Τα σχολικά κτίρια στην περιοχή άρχισαν να πληθαίνουν από το 1856 και έπειτα, μετά τις ελευθερίες που παραχώρησαν οι Οθωμανοί στις θρησκευτικές κοινότητες της αυτοκρατορίας. Τοπικές κοινότητες και προύχοιτες ενισχύουν τη σχολική στέγη, ενώ ευπόροι Αιγυπτιώτες κατασκεύαζαν μεγάλα διδαστήρια στην περιοχή του Πηλίου, σημειώνουν στη μελέτη του ο Δημήτρης Παλιούρας της 5ης Εφορείας

Νεωτέρων Μνημείων. Χαρακτηριστικά δείγματα αυτής της περιόδου είναι η Αχιλλοπούλειος Εμπορική Σχολή και το Καρτάκειο Δημοτικό Σχολείο της Τσαγκαράδας, η Μανιάριος σχολή των Αμπελακίων, το 4ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, η Δωροθέα Σχολή Τρικάλων, το σχολείο του Αγίου Βλασίου στο Πήλιο κ.ά.

Η εκπαίδευση στην Θεσσαλία οργανώθηκε σε νέες βάσεις μετά την απελευθέρωση της το 1881, ενώ από το 1911 ως το 1930 κτίστηκαν πολυάριθμα διδαστήρια με χαρακτηριστικά τη συμμετρική οργάνωση στις όψεις και στις κατόψεις. Αντιπροσωπευτικά δείγματα αυτής της περιόδου είναι το Δημοτικό Σχολείο Αμπελώνας Λάρισας, καθώς και τα σχολεία Σούρπης Μαγνησίας, Ρεντίνας και Καναλίων Καρδίτσας.

Ηπειρος. Η επιθυμία και η ανάγκη των Ηπειρωτών για τη λευτεριά εκφράστηκε κυρίως στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης με την ίδρυση πολλών και λαμπρών σχολείων. Τα Ιωάννινα, έδρα του εκάστοτε πασά, υπήρξαν το μοναδικό αστικό κέντρο της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας στο οποίο ιδρύθηκε τόσο μεγάλος αριθμός σχολών. Οι ευεργέτες με τα κληροδοτήματά τους και οι διδάσκαλοι του Γένους με το πνεύμα τους έβαλαν τα θεμέλια της παιδείας στην Ηπειρο, ενώ ευπόροι Ηπειρώτες στήριξαν την εκπαίδευση και στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (Αρσάκειο, Τσιτσέριο, Ακαδημία Αθηνών, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Βαρβακείου Σχολή, Σχολή Ευελπίδων, Ριζάρειος σχολή κ.ά.). Τα σχολεία της Ηπείρου και ιδιαίτερα των Ιωαννίνων διαφέρουν ριζικά από τα σχολεία άλλων περιοχών, παρατηρεί στην έρευνά του ο Σπύρος Πανταζής της 6ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων. Πρόκειται για λαμπρά κτίρια με ξεχωριστά αρχιτεκτονικά στις πόλεις και ταπεινά στους οικισμούς.

Η ίδρυση και η λειτουργία των σχολείων στην Ηπειρο ξεκίνησε τον 13ο αιώνα, πριν από την τουρκική κατάκτηση, και συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της οθωμανικής παρουσίας. Χαρακτηριστικά δείγματα μεταξύ του 13ου και 18ου αιώνα είναι οι Σχολές Φιλανθρωπικών στο νησί των Ιωαννίνων, Στρατηγούπολη, Δεσποτάνη, Αβακούρειος, Επιφανίου, Γκιούμα (μετέπειτα Μπαλνταί), Μαρουσσία με επιστήμονα την περίφημη Ζωσιμαία σχολή, από τα κορυφαία εκπαιδευτικά ιδρύματα του ελληνικού χώρου.

Λέσβος - Χίος. Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στη Λέσβο (1856) είχε ως συνέπεια μια μεγάλη στροφή στα γράμματα και την αύξηση του μαθητικού δυναμικού. Εντυπωσιακά εκπαιδευτήρια σε σχέδια σημαντικών αρχιτεκτόνων ιδρύθηκαν στο νησί με την οικονομική συμβολή ευπόρων Μυτιληνίων. Σύμφωνα με τη μελέτη της κ. Μαρίας Τσιανηλά-Δανιά της 8ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων, την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα ξανακτίστηκαν το 1ο Γυμνάσιο και το Παρθέναγωγείο Μυτιλήνης, ενώ την ίδια περίοδο οι Τούρκοι του νησιού σε μια προσπάθεια ενίσχυσης και επιβολής κτιζούν το τουρκικό Γυμνάσιο Αρρένων, το Ινστιτούτο (σημερινό δικαστικό Μέγαρο Μυτιλήνης) και το τουρκικό Σχολαρχείο, το Ρουσντί (σημερινό πειραματικό γυμνάσιο).

Κρήνη. Μολονότι ο αγώνας για την ελευθερία στην Κρήτη δεν θα ευοδωθεί πριν από το 1898 η εικόνα της εκπαίδευσης αλλάζει το 1856 μετά τα προνόμια που παραχώρησε στους υπόδουλους η έκδοση του «Χάτι-Χουμαγιού» από τον σουλτάνο. Οι χριστιανικές δημογεροντίες ιδρύουν σχολεία που λειτουργούν με την οικονομική ενίσχυση της εκκλησίας. Ηδη από το 1862 αναφέρονται η Επιμενίδειος Ελληνική Σχολή, η Αλληλοδιδασκτική Σχολή και ένα Παρθέναγωγείο. Κατά τη δεκαετία 1870-1880, οπότε καθιερώθηκε και στην Κρήτη ως επίσημη γλώσσα η ελληνική, η διδασκαλία της οποίας επιβλήθηκε και στα τουρκικά εκπαιδευτήρια, στο νησί λειτουργούσαν αρκετά σχολεία, όπως αναφέρει η Χρυσούλα Τζορμπατζή της 7ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων.

«Το 1881 όταν η Κρητική Βουλή ψήφισε ειδικό νόμο για την παιδεία με τον οποίο η βασική εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική τόσο για τους χριστιανούς όσο και για τους μουσουλμάνους, λειτουργεί το πρώτο γυμνάσιο στο Ηράκλειο, ενώ ιδρύονται ελληνικά σχολεία στις πρωτεύουσες των διοικήσεων, καθώς και στις περισσότερες κομποπόλεις. Όταν η Κρήτη απέκτησε καθεστώς αυτονομίας, η αύξηση του αριθμού των σχολείων ήταν εντυπωσιακή». Περὶ τα 130 Δημοτικά Σχολεία κτίστηκαν κατά τη δεκαετία 1890-1900, αυτών τον αριθμό σε 656 από τα 523 που λειτουργούσαν σ' όλη την Κρήτη.

Ο ΚΑΙΡΟΣ

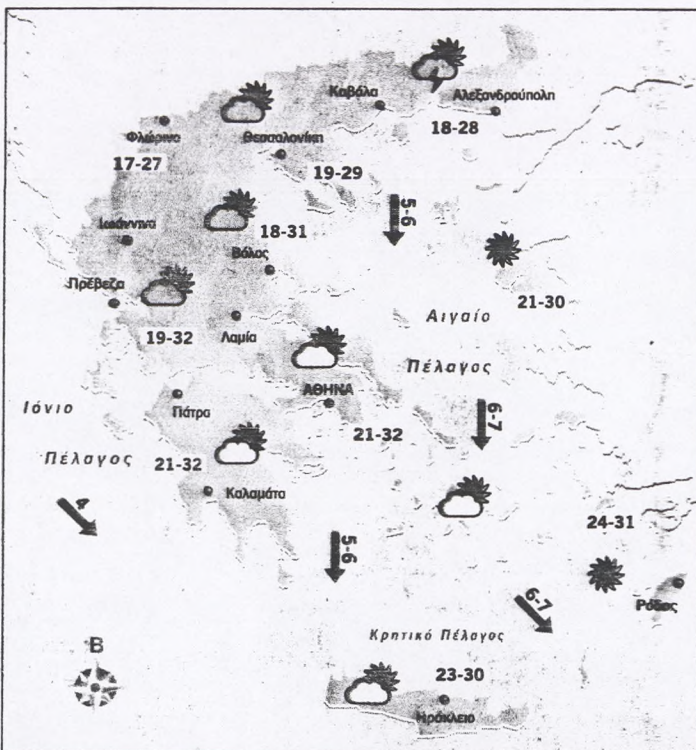
ΣΗΜΕΡΑ:

† Θ' ΜΑΤΘΑΙΟΥ, Βαρ-
θολομαίου και Γίου
Αποστ. Ανατολή: 06.49
Δύση: 20.05. Σελήνη:
17 ημερών.

ΠΡΟΓΝΩΣΗ

Ο συνδυασμός των ν-
ψηλών πιέσεων στα Βλ
Βαλκάνια με τις χαμη-
λές πιέσεις της Ανατ.
Μεσογείου προκαλεί ι-
σχυρό βορειό ρεύμα στην
ανατολική χώρα.

Προειδοποιήσεις:
Στο Αιγαίο οι άνεμοι θα
φθάσουν τα 7 μποφόρ.
Πιθανότητα καταιγίδων
το απόγευμα στα βόρεια.
Κανονικές για την εποχή
θερμοκρασίες.

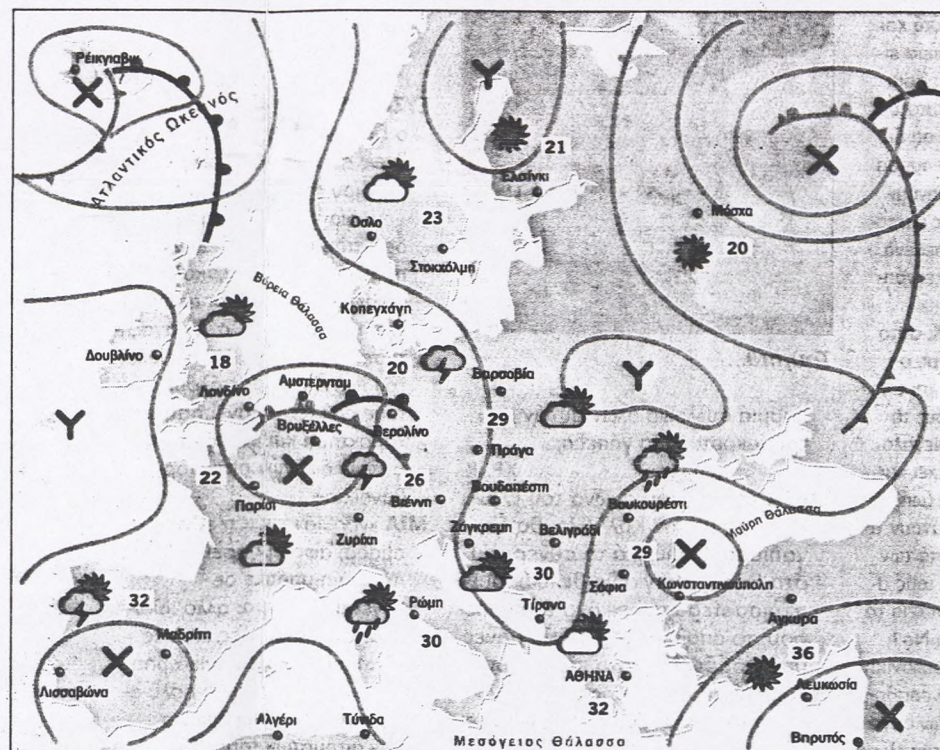
Αναλυτική πρόγνωση

Αττική: Λίγες νεφώσεις. Άνεμοι Β-ΒΑ 4 με 5 και στα ανατολικά 6 μποφόρ. Θερμοκρασία από 21 έως 32 βαθμούς. **Θεσσαλονίκη:** Τοπικές νεφώσεις το απόγευμα. Άνεμοι βόρειοι 3 με 4 μποφόρ. Θερμοκρασία από 19 έως 29 βαθμούς. **Βόρεια Ελλάδα:** Πιθανότητα σποραδικών βροχών ή καταιγίδων το απόγευμα. Θερμοκρασία από 17 έως 29 βαθμούς. **Δυτική Ελλάδα:** Λίγες νεφώσεις που το απόγευμα στα πετρωτικά θα αυξηθούν. Άνεμοι Β-ΒΑ 4 μποφόρ. Θερμοκρασία από 19 έως 32 βαθμούς. **Υπόλοιπη χώ-**

ρα: Τοπικές νεφώσεις κυρίως το απόγευμα. Άνεμοι βόρειοι 5 με 7 μποφόρ. Θερμοκρασία από 17 έως 32 βαθμούς.

Η νέα εβδομάδα

Δευτέρα, Τρίτη: Πιθανότητα μεμονωμένων καταιγίδων το απόγευμα στη Β. Ελλάδα. Ηλιοφάνεια στα υπόλοιπα. Άνεμοι βόρειοι έως 7 μποφόρ (Ν. Αιγαίο). Αμετάβλητη θερμοκρασία. **Τετάρτη, Πέμπτη, Παρασκευή:** Τοπικές βροχές και καταιγίδες στα δυτικά, κεντρικά και βόρεια κυρίως προς το τέλος της εβδομάδας.

Η θερμοκρασία στην Αθήνα

